

לומר שהשבת שלפני פסח קורין אותו שבת הגדול. ומה הוא בא לומר כאן? שבלי שולחן ערוץ לא קוראים בלבד שמות, היום יש מאחינו התועים שקורים "יום ירושלים" וכיוצא בזה, אבל אפילו בשביל דבר כזה צריך שולחן ערוץ. וזה היו ישראל מצוינים במצוירים ששמרו על שמותיהם ולא שינו מאמנה.

וכן הוא בשאר העניינים שבהם היו ישראל מצוינים לשונם ולבושים. הלשון בה האדם משתמש מבטאת את מהותו הפנימית, יש שפה מכובדת ולוומהה שפה זולה, שפת רחוב, הzcורה בה האדם מבטאת את עצמו מצביעה ומוכיחה על פנימיותו, כמה מוטלת علينا החובה לבני תורה לנוהג במשנה זהירות, ולא להשתמש בביטויים של אנשי השוק, בן תורה חייב לסגל לעצמו לשון מעודנת.

כפי בספרים חז"ל (פסחים ג, ב) על כהן אחד שאמר הגעני צניב הלטאה, הוא קיבל חלק קטן מלחם הפנים וביטה את קטנותו כ"צניב הלטאה", בדקנו ומצאו בו שמע פסול, מי שהוא כהן כשר ומיויחס אינו מסוגל להתבטא על קדשי שמים צניב הלטאה, כי השפה מבטאת מיהו האדם, שיחו ושיגו של האדם הם כלי ואמצעי לעמוד על מהותו הפנימית.

כמו כן בעניין הלבוש, ניתן להכיר את האדם על פי לבשו, מהותו הפנימית משתקפת מבין לבשו, ובפרט כאשר בחור יוצא קצר מהמסגרת הקבועה בין הזמן וצדומה, על פי הלבוש באותו הזמן כאשר המסגרת אינה מחייבת אותו, ניתן לראות ולהבחין את מהותו הפנימית.

בן תורה לבוש אחרית משאר בני אדם, כל צורת ההליכה השיג והשיך שלו שונים, מ羅מים יותר, מיעודניים יותר, בן תורה צריך להיות בן תורה, דברים אלו תלויים בחינוך מהבית, אבל מ"מ לכל אחד מatanו יש מקום לתת אל ליבו, איך הוא נראה בדיבורו, איך הוא נראה בלשונו, כיוון שהם לשונם ולבושים הוא דבר מהותי המוכיח על פנימיות הנפש.

ויקם מלך חדש על מצרים אשר לא ידע את יוסף (שמות א ח)

לא ידע את יוסף כלל

איתא בחז"ל (סוטה יא, א) ויקם מלך חדש – רב ושמואל, חד אמר חדש ממש וחיד אמר שנתחדשו גזירותיו, מאן דאמר חדש ממש כתיב "חדש", ומאן דאמר שנתחדשו גזירותיו דלא כתיב וימת וימלון, אשר לא ידע את יוסף דהוה דמי

כمانן דלא ידע ליה כלל, יש לדקדק בלשון הגמרא "לא ידע ליה כלל", מה הכוונה סתם לא ידע ליה, ומה הכוונה לא ידע ליה כלל.

נראה שחז"ל באים למדינו את צפונות הנפש, כאשר האדם אינו מכיר את הזרות אינו מרגיש שום חובה כלפיו ואני מתחשב ברגשותיו, אך יותר גרווע ממנו הוא מי שמכיר ויודע ומהליט להתעלם מכך, אז הוא לא רק מתעלם הוא מתאזר יותר, הוא מנסה בכל כח להשתק את הקול הפנימי הזועק אליו ומחיב אותו בהכרת הטוב, וזה כוונת חז"ל שפרעה هو דמי כמאן דלא ידע ליה כלל, לא רק סתם לא ידע, אלא לא ידע כלל, והוא הだけק את המצחון ולכן התאזר והתעלל כל כך כלפי בני ישראל, אדרבה ההרגשה הפנימית שהוא חייב להם הכרת הטוב גרמה לו להתאזר עליהם יותר.

פירוש נוסף אמרו רבותינו "אשר לא ידע את יוסף", אילו היה מתבונן בחיו של יוסף לא היה משתמש בניין ישראל, הוא מנסה להשפלים, לדכאותם, למעט אותם "פָּנִים יְרֻבָּה", אך אינו מתבונן שהעם הזה אינו מאשר העמים שכשתחבו עליהם צרה הם נשברים נאבדים ונכחדים, עם זה הצרות והסבל מגדלים אותם, מחשלים אותו, מעלים אותו לפוגות אותם לא הכיר, יוסף הצדיק נמכר על ידי אחיו למצרים, הוא נמכר לעבד ומושך לבית הסוחר, מתנסה בנסיוון נורא ודוקא מתוך אותם צרות הוא יוצא למלך על מצרים, הוא הפך לשלייט בכל תחום, הוא מעביר את כל המצרים ממחוז לעוזה ועשה בהם כרצונו, רק הכסא אגדל ממק", שליט מוחלט על כל מצרים, וכל זה דוקא מתוך הצרות.

העם הזה מכיר ומאמין כי גם כאשר "עניתני ותהי לי לישועה", השער לכל הצלחות הוא דוקא הסבל והיסורים, "זה השער לה' צדיקים יבואו בו", מהו השער בו נכנסים הצדיקים? השער הוא "אודך כי עניתני", הצעיר הסבל והיסורים הם המבוא לכל הטובה והברכה, פסוקים אלו אמר דוד המלך שהיה נרדף מיום הولدתו, הוא היה מוחזק כבן לא כשר, הצרות שלו הם הביאו את הישועה, וכך ממשיך דוד המלך ואומר "אבן מסטו הבונים" מה שאחי בני אבי היו מואסים בי וסבירו שאני מזור, היה לך בראש פינה, ממנה גדלתי להיותaben החשובה ויקרה. ולמה באמת צרייך צרות בשבייל לקבל את הטובה איננו מבינים "מאת ה' היה זאת היא נפלאות בעינינו".

כאשר יוסף אמר לאחיו כי הם מרגלים היו להם שאלות רבות על מה ולמה התרחשה עליהם צורה, אך כאשר יוסף הتلלה אליהם ואמר להם "אני יוסף",

בשני מילים הם הבינו למפרע את כל מה שהתרחש, וכך אמר החפץ חיים זצ"ל יהיה גם לעתיד לבוא, יש לנו קושיות ותהיות רבות ויש דברים שאיננו מבינים, אך לעתיד לבוא, כאשר הקדוש ברוך הוא יתגלה ויאמר לנו "אני השם", הכל יוסבר והכל יהיה מובן.

דורשי רשות אמרו בדרך צחות, "למה יאמרו הגויים" שאלות של "למה" על הנגנת השם – יאמרו הגויים, רק הגויים שואלים, אבל ישראל אשר העם ש"ככה" לו, להם אין שאלות על השם יתברך למה – ככה רצה השם, הם מבטלים את רצונם ודעתם לאביהם שבשמים.

ויקם מלך חדש על מצרים אֲשֶׁר לֹא יָדַע אֶת יוֹסֵף (שמות א' ח')

שנתחדרשו גזירותיו

מה קרה שפטאות הכביד פרעה את גזירותיו על בני ישראל, מלמדים אותנו רבותינו, עד אז כאשר היו עקב אבינו והשבטים בארץ גושן, הם לא באו במגע עם העם המצרי, והיתה הבדלה בין בני ישראל לאומות, אך כאשר מת עקב וכל הדור ההוא, החלה ירידת בעם, הם החלו לחברו לעם המצרי ללמידה מעשיו ותרבותתו. כאשר היהודי אינו מבחין בין הגבול שיש בין ישראל לעמים, הקדוש ברוך הוא מבדילו, אם יהודי אינו מבין בלבד שהוא עם נבחר, עם סגולה, מסבב הקדוש ברוך הוא שהגוי יסביר לו זאת, لكن נתחדרשו גזירותיו של פרעה, על מנת שלא יוכל בני ישראל להשתקע יותר מדי בטומאות מצרים.

ואבדיל אתכם מכל העמים

לפתע אותו פרעה שלא זמן אמר לישוף אתה תהיה על ביתך ועל פיך ישך כל עמי, מחליף את עורו ונחיה לאוצר מאין כמווהו. יסוד זה הראה לנו הקדוש ברוך הוא במלחמות העולם השנייה, כאשר חלק מהעם היהודי החל ללמידה מהתרבות הגרמנית, הוא חזה את גבולות הגיטו ויצא לרעות בשדות זרים, הפכו בין לילה הגויים המנומסים הללו, התרבותיים שעלה כל דבר היו מבקשים סליחה, תודה, בקשה, והפכו להיות אדים ומירדו את חיינו, שכן אם היהודי אינו מבديل את עצמו ואינו מקיים את הצו האלקי: **ואבדיל אתכם מן העמים להיות לוי,** מסבב הקדוש ברוך הוא שהגוי יראה לו את זאת.

אך יש להעמיק בדבר, גזירת הגלות היא גזירה לא רק להיות גר בארץ, אלא העינוי והסבל הם חלק מגזירת הגלות, כאשר היהודי מתחילה להרגיש ב"נוח" בחברת הגויים, אזי איננו נחשב כנמצא בגלות, מוכרכחים להכבד את עלה של הגלות, על מנת שיירגש את הגלות.

כיצד נתקיים השעבוד ארבע מאות שנה

ובכך יש לישב תמייה גדולה, ללא הקדוש ברוך הוא אמר לאברהם אבינו ברית בין הבתרים "זובדים ועינו אתם ארבע מאות שנה". ובני ישראל היו בארץ מצרים רك מאותים ועשר שנה, ואמרו חז"ל שוחשון הארבע מאות שנה הוא מלידת יצחק.

יש לתמוה סוף סוף איך נתקינה גזירת השעבוד מלידת יצחק, מה הקשר בין זה לבין השעבוד. וביאר הגאון רבי יעקב קמנצקי זצ"ל, שהאבות בקדושתם הנוראה הרגשו את הגלות בעצם חברתם של הגויים אנשי כנען, הם חשו שלא בנח עמים וצער גדול סבלו מכך, בכך יצאו הם ידי חובת גלות, יעקב אבינו למרות ששנותיו האחרוניות במצרים היו ברוב טובה, מ"מ עצם היישבה במצרים הייתה קשה עליו, בכך הוא יצא ידי חובת גלות, ככל שירדו הדורות, נחלשה אותה הרוגשת סבל עד שהוכרחו להשתעבד במצרים בעינוי וסבל נוראים כדי לקיים את גזירת הגלות ועבדום ועינו אותם.

בני לוי במצרים

לפני שנים שאל אותו בני שאלה דומה, מדוע שבט לוי לא נשתעבד במצרים וכי אינם בני אברהם אבינו אשר נגזרה עליהם הגזירה ועבדום ועינו אותם. השבתי לו על דברי הגאון רבי יעקב זצ"ל, שבני לוי היו בארץ גושן ולא נדבקו בטומאת הארץ, הם לא עבדו עבודת זורה ונשארו בקדושתם הקודמת, להם הייתה עצם היישבה בארץ מצרים המלאיה כשפיהם וגילולי עבודת זורה סבל עצום, בכך יצאו הם ידי חובת גלות.

בני הרבה הגאון רבי ישראלי שיחי אמר את הדברים הללו בפני הגאון רבי דוד כהן שליט"א ראש ישיבת חברון, בנו של הגאון רבי יוסף כהן זצ"ל אב"ד ירושלים, אמר לו רבי דוד שכך מתיישבת לו קושיא עצומה שאביו זצ"ל היה שואל בכל ליל הסדר, ולא הייתה לו תשובה, מדוע אנחנו הכהנים בני שבט לוי אומרים "עבדים היינו לפראעה במצרים", הלא בני לוי לא נשתעבדו במצרים,

אמנם להנ"ל ניחא, בני לוי גם הם השתערכו במצרים, עצם השהייה בארץ זה המילאה זימה וכשפים, הכאיבה להם עד מאד, רק שאר העם אשר היה "נה" לו בתרבות המצרית הוכחה לסבול את הגלות והעינוי בפועל.

הבאים מיערימה

בכך ביאר הבית ישראל זצ"ל דבר נפלא, נאמר בכתב: ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרים, לשון הווה, לכוורה היה לו לכתוב לומר ואלה שמות בני ישראל אשר באו מצרים. אולם הביאור בזה שאותם שבעים נש פירדו למצרים הרגשו כל העת אליו הרגע באו למצרים, הם סלדו מן האומה המצרית ולא התקלמו הארץ, תמיד הרגשו בהווה כי הם "הבאים" מצרים, הרגע הגינו למצרים, لكن לא התחיל השعبد רק אחרי מות כל הדור ההוא, בני הדור השני כבר התקלמו למצרים הם הפסיקו מהיותם בדור "הבאים". לך הוצרכו להשתעבד בעינוי וסבל.

הוא מוסיף ומבהיר את כוונת הפסוק בהפטירה "הבאים ישרש יעקב", דהיינו שיעקב אבינו השריש בזורעו את העניין הזה שככל הגלויות עליהם להרגיש "הבאים" כగרים, עליהם לבסוף תמיד מלהתעוררות בין האומות ולא ללכנת אחרית תרבות העמים.

ומפורש כן במדרש: "וַתָּמֻלָּא הָאָרֶץ אֹתָם" שהיו הולכין לבתי תיאטראות כמותם, אז "וַיִּקְםֵם מֶלֶךְ חָדֵשׁ עַל מִצְרָיִם". וברגע שעם ישראל מתחילה להתערב בגויים הקב"ה מביא עליהם יסורים שעילם ידים הם נבדלים מן האומות. וכמו שאומרת הגדה' (מנחות ג, ב) שנמשלו ישראל לזית, מה זית אין מוציאו שמן אלא על ידי כתיתה, אף ישראל אין חוזין למוטב אלא על ידי יסוריין.

וַיָּקָם מֶלֶךְ חָדֵשׁ עַל מִצְרָיִם אֲשֶׁר לֹא יְדַעַּת יוֹסֵף (שמות א ח)

כפיות טובה – אם לכל חטא

בפסוק זה יש להתבונן בדבר נפלא, פרעה מלך מצרים היה אכזר מאין כמוهو, העביר את בני ישראל בעבודת פרך, הורה להשליך ליאור את ילדי ישראל, שחת מאות מיליון ישראל בכל יום ורוחץ בדם. והנה למרבה הפלא את כל הדברים הללו התורה אינה מזכירה בפירוש, הדבר הראשון המוזכר הוא "אשר לא ידע את יוסף", לכauraה עובדה זו מתגמדת למול אכזריותו הגדולה של פרעה, לממד

שכפיות טוביה היא אבי אבות השחיתות, כאשר האדם אינו משתלם במידה זו הוא עלול לכל חטא ופשע, لكن מדגישה התורה בדבר ראשון בהסביר מהותו של תומאה נוראית ששם "פרעה מלך מצרים", את הענין "אשר לא ידע את יוסף", כי כל הכהר בטובתו של חבירו סופו שכופר בטובתו של הקב"ה, מי שלא ידע את יוסף בסופו של דבר כופר בהקדוש ברוך הוא ואומר "לא ידעת את השם".

מה שאדם רואה אצל זולתו מותך עצמו הוא רואיה

אך עמוקיק נא בדבר, פרעה עצמו כפוי טוביה ומתוך כך הוא רואה כי כולם כפויי טוביה, כאשר הוא נועץ עם חכמיו, הוא בטוח כי אם תהיה מלחמה בארץ מצרים היהודים יקחו ממנו את נקמתם, הם יגרמו להפכה שלטונית במצרים ולחורבנה, וכך הוא אומר לעבדיו "זה יהיה כי תקראנא מלחמה ונוסף גם הוא שונאיינו".

אך מה היא האמת, התורה הקדושה מזהירה אותנו "לא תתעב מצרי כי גור הייתה בארצו", למרות הסבל האיום שסבלנו במצרים, צער נורא, מאות ילדים נהרגים ונטבחים מדי יום במצרים, ומ"מ "לא תתעב מצרי כי גור היה בארצו". מצרים הייתה אכסניה שלנו, העם היהודי מוחונך על פי התורה הקדושה להיות מכיר טוביה אפילו לשונו נפשם.

למדנו מכאן יסוד גדול, מה שאדם רואה אצל זולתו מותך עצמו הוא רואיה, הוא מפרש את מעשיו של זולתו לפי טبعיו ונטיותיו, لكن פרעה בטוח שהעם היהודי לא יהיה מכיר טוביה ויפגע הארץ ובעמו, אפילו שהאמת היא לא כך.

ומצינו כן בגמרא (עבודה זורה ע, א) שאמרו בשם איסור גיורא, כי הויין בארמיותן אמרין יהודי לא מנוטרי שבתא, דאי מנוטרי שבתא כמה כי סי קא משתמש בשוקא [תרגום: כשהיינו גויים אמרנו שהיהודים אינם שומרים שבת, שהרי אם שומרים כמה ארנקים הינו צריכים למצוא בשוק?!...].

וכן מבואר בסנהדרין (לו, א) והיינו דאמר ליה ההוא מינא לרבעה אמריתנו נדה שרי ליהודי בהדי גברא, אפשר אש בענורת ואין מהבהבת? אמר ליה התורה העידה עליינו סוגה בשושנים, שאפילו סוגה בשושנים לא יפרצו בהן פרצות.

הוא אשר אמרנו, האדם מסתכל בכל דבר מנקודת מבטו האישית, لكن הגויים אינם מסוגלים להאמין שישודי יכול לותר על מונו בשבייל שמירת השבת, הם אינם מסוגלים להאמין שעם ישראל שומרים על טהרתו המשפחתי, מפני שהאדם מודד את זולתו מתוך עצמו, וכיון שעל עצםם הם יודעים שלא יוכל לעמוד בנסיון מלאם הם בטוחים שגם עם ישראל כך.

בדומה לזה מצינו בגמרא (סוטה מז, א) שמסופר על רבי יהושע בן פרחה שבחר למצרים מפני הגזירה, וכשבטלה הגזירה חזר לאرض ישראל, בדרכו לארץ ישראל נקלע לאכשניה אחת יחד עם תלמידיו, שם באכשניה כיבדו אותו מאד וdaggo לכל צרכיו, אמר כמה נאה אכשניה זו, אמר לו אחד מתלמידיו רבי עיניה טרוטות, אמר לו רשות, בכך אתה עוסק אפילו ארבע מאות שפורי ושמתייה.

אותו תלמיד מאחר שראשו היה עסוק בחטא, לא העלה על דעתו כלל שרבו מתכוין לשירות הנכבד שעשתה עבורם, ובשומו כמה נאה אכשניה זו, חשב שודאי הכוונה על נזיה החיצוני של בעל האכשניה, ומתוך כך הגיעו לומר את מה שאמר, הוא דין את רבו מתוך תוכנותיו וטבעיו שלו.

הגאון רבי שנייאור קווטלר זצ"ל נסע פעמיים עם תלמידו לצרכי הישיבה המהתכוון וחזרו מאוחר מzdod בלילה, רבי שנייאור אמר לו שמהר לא יבוא לקחתו לישיבה, התלמיד היה בטוח שהסיבה לכך היא שרבי שנייאור יהיה עיף ולא יוכל לקום מחר לסדרי הישיבה, אך להפתעתו גילה כי רבי שנייאור התכוון לומר שלא יגיע, כי מחר הוא יצא יותר מוקדם מן הרגיל לישיבה. הוא אשר אמרנו, אדם רואה את זולתו מתוך עצמו, והוא לוקח גדול בשביבנו שלא לדון אנשים גדולים מתוך המבט הצר שלנו, כי מה שאדם רואה אצל אחרים מתוך עצמו הוא רואה. וביסוד זה יבואר דקדוק נפלא בלשון הכתובים בפרשטיינו כפי שיבואר להלן (ב' יא).

וַיְהִי בַּיּוֹם הַמִּלְדָת אֶת הָאֱלָקִים וַיַּעֲשֵׂה לָהֶם בְּתִים (שמוט א' כא)

מידה כנגד מידה

במדרש הרבה ר' ברכיה בשם רבי חייא בר אבא הדא הוא דכתיב "זיאמר לאדם הן יראת ה' היא חכמה", מהו שכר היראה תורה, לפי שיראה יוכבד מפני הקדוש ברוך הוא העמיד ממנו משה, שכתוב בו "כי טוב הוא", ונתנה תורה על ידו, ומרים יצא ממנה בצלאל שהיה "מלא חכמה" ועשה ארון ל תורה, עכ"ל